

Т. Вилегжаніна, генеральний директор
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
заслужений працівник культури України

ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ЯК «ТРЕТЄ МІСЦЕ» В ГРОМАДСЬКОМУ ПРОСТОРИ

АМЕРИКАНСЬКИЙ соціолог Р. Ольденбург ще 25 років тому сформулював і обґрунтував концепцію «третього місця» як такого середовища, де можна цікаво і з користю провести час у сучасному інтер'єрі, поспілкуватися з друзями. Багато років учений займався проблемами урбанізації і дійшов висновку щодо «занепаду публічного простору». Тому і виникла потреба в розробленні концепції його реконструкції.

В європейських країнах традиційно існують заклади, що стали національними символами: паризькі бістро, англійські паби, віденські кав'ярні... Всі вони є частиною повсякденного життя жителів і навіть частиною національної культури. Саме їх Р. Ольденбург назвав «третім місцем» після домівки і роботи.

В різних країнах «третє місце» можуть існувати в різних формах і мати особливу історію. Тут існує неформальне суспільне життя, будується фундамент для того, щоб жителі могли знайти себе в різних соціальних сферах.

Р. Ольденбург не називав серед «третіх місць» бібліотеки, однак саме ці заклади дедалі частіше стають місцями для відпочинку, спілкування, творчості.

За останні роки в публічних бібліотеках України реалізовано багато інноваційних проектів, що сприяють позиціонуванню книгозбірень як інформаційних, соціокультурних інституцій. Українські бібліотекарі отримали можливість вивчати і втілювати в життя кращий досвід вітчизняних і зарубіжних колег, будувати свою роботу відповідно до потреб суспільства.

Але реалії сьогодення диктують дедалі нові умови, і бібліотечні фахівці розуміють, що потрібні нові ідеї, котрі б відкрили перед їх закладами ширші перспективи. Де шукати ці ідеї? Як пристосувати їх до діяльності публічних бібліотек?

На нашу думку, відповіді на ці запитання можна знайти в суміжних галузях – архітектурі, дизайні, естетиці тощо. Ідеї також можна черпати, уважно вивчаючи зміни, що відбуваються в культурній політиці країни. Але як подолати сумніви влади всіх регіональних рівнів щодо необхідності публічних бібліотек, доцільності їх підтримання за рахунок коштів з місцевих бюджетів? Відповідь одна: потрібні помірковані й послідовні кроки з боку бібліотечної спільноти, спрямовані на те, щоб зробити бібліотеки помітними і невід'ємними елементами громадського простору та суспільного життя міст і територіальних громад незалежно від кількості населення, яке там мешкає. Тому всіма засобами слід привертати увагу членів спільнот до діяльності бібліотек, їх важливої ролі в суспільному житті, починаючи з най-

простішого, наприклад установалення дорожніх вказівників до місцезнаходження книгозбірень, світлових вивісок, реклами. Безумовно, проблема присутності публічних бібліотек у громадському просторі не вичерпується оформлювальними засобами, однак треба з чогось починати.

Фахівці бібліотечної галузі поділяють простір бібліотек на приватний, публічний і суспільний. При цьому приватний простір організовується з урахуванням потреб конкретної людини в автономному, індивідуальному режимі користування бібліотекою. Публічний простір – це приміщення бібліотеки, котрі використовуються як місця зустрічей, діалогу і спілкування людей. У суспільний простір (міські площі, парки, сквери і т. ін.) органічно вписуються літні читальні, бібліотечні павільйони на книжкових ярмарках, бібліотечні флешмоби, вуличні виставки книг, вікторини, конкурси тощо. Але, чи можливо, в принципі, вписати бібліотеки в суспільний простір і якими засобами це зробити?

Щоби бібліотеки мали такий розгалужений простір, необхідно запропонувати користувачам, насамперед молоді, альтернативне проведення часу, надати можливість не у віртуальній, а в реальній площині реалізувати власний потенціал. Тобто залучити підлітків і молодь з вулиці в сучасний культурно-освітній центр, яким має бути бібліотека, забезпечивши їм інтелектуальний майданчик для навчання, творчості, дозвілля і спілкування.

Чи може бути освітній простір яскравим та цікавим? Таке питання постало перед громадськістю і бібліотечними фахівцями в Одеській області. Тут було прийнято рішення перетворити публічні бібліотеки на модернові освітньо-культурні медіа-простори. До кінця року в регіоні з'явиться понад десять таких просторів, де можна буде і з книгою посидіти, і Wi-Fi скористатися, а також узяти участь у розважальних та навчальних іграх або послухати лекції. Кожен такий медіа-простір буде пристосовано і для людей з особливими потребами. Сучасні освітні навчальні центри нового типу – самоорганізовані навчальні простори (СОНП) – відкрито в м. Арцизі, смт Доброслав, Овідіополь, Окни, Сарата (Одеська обл.).

Заслугує на увагу досвід Арцизької ЦРБ, яка створила СОНП «Сталкер» у рамках проекту благодійного фонду «Вільна освіта».

Візія бібліотеки: надавати якісні ресурси та створювати нові можливості кожному члену громади для інтелектуальної та творчої реалізації і самоосвіти. Організовано фінансовий трансферт у районному бюджеті в обсязі 150 тис. грн. на потреби районної бібліотеки: придбання сучасної української літератури, комп'ютерних програм; закупівлю устаткування для роботи інтерактивних творчих майстерень з народних ремесел. Уже сьогодні арцизькі майстрині мають можливість створювати унікальні вироби на ткацькому верстаті.

Освітній простір, створений зусиллями співробітників Арцизької ЦРБ, здатний задовольнити найрізноманітніші освітні потреби містян, але, разом з тим, він постійно розширюється і наповнюється новими, «живими» формами роботи.

Можливість для розвитку тут мають жителі міста всіх вікових категорій. Для маленьких арцизян у віці від 4-х до 7-ми років діє Школа раннього розвитку, де організовано навчання англійської мови, логопедичні заняття, ознайомлення з довколишнім світом, творчі майстерні, захопливі читання. Для молоді проводяться зустрічі по Skype зі спікерами, які не можуть приїхати в бібліотеку, інтелектуальні та тематичні вечірки, зустрічі з поетами (не тільки місцевими, а й із Запоріжжя, Одеси, Києва). Для підприємців організовуються заходи, що стосуються законодавства; для спонсорів-депутатів – тренінги з місцевого самоврядування та децентралізації; для викладацького складу шкіл – семінари з медіа-грамотності, англійської мови тощо.

І це далеко не всі творчі ініціативи, що втілюються в життя в бібліотечному просторі Арцизької ЦРБ.

Не менш цікавим є досвід роботи Бердичівської ЦМБ (Житомирська обл.), де створено молодіжний центр «М-Формація». Він є новим локомотивом масштабних культурно-освітніх ініціатив та соціально корисних ініціатив у місті, тим самим «третьім місцем» після дому й роботи, де обмінюються думками, втілюють громадські ініціативи тощо. «М-Формація» слугує майданчиком для генерування ідей, об'єднання зусиль та потенціалу молоді для реалізації корисних для громади ініціатив. Окрім того, в центрі створено всі умови для розвитку та реалізації цікавих ідей творчих особистостей.

У центрі «М-Формація» діють:

- послуга «Дитинка на годинку» (дітлахам у стінах бібліотеки пропонують музичні заняття, читання казок, конкурси, іграшки);
- театральна студія «Контрамарка»;
- школа «Леді»;
- клуб вивчення англійської мови;
- дитячий клуб «ДоброНосики»;
- школа хендмейду;
- «Літературна кнайпа».

Проект «БібліоХаб» вдало реалізує ЦМБ м. Хмельницького. Місто багате на людей, які мають ідеї для його розвитку. Їм потрібно збиратися разом, але знайти в інфраструктурі міста безкоштовне приміщення для роботи групи людей доволі складно.

Зустрічатися вони можуть саме в бібліотеці, яка працює і у вихідні дні, розміщена в центрі Хмельницького, де гарна транспортна розв'язка. У читальному залі завждилюдно, тому завдяки проекту «БібліоХаб» тут влаштовано окремий мультимедійний простір із сучасним обладнанням для спільної комфортної роботи.

Новим напрямом роботи публічних бібліотек, що креативно організують бібліотечний простір, є коворкінги (коворкінг-центри). Це об'єднання людей, які займаються різними проектами, реалізують різноманітні ідеї під одним дахом. Коворкерами можуть стати викладачі, молоді спеціалісти, наукові співробітники, творча інтелігенція, фрілансери, підприємці, журналісти, активна і креативна молодь.

У коворкінг-центрі бажано здійснити зонування, що дасть змогу відвідувачам спільно працювати, вести переговори, проводити семінари, воркшопи, поєднуючи роботу з відпочинком. Таке зонування дасть можливість коворкерам із задоволенням відвідувати книгозбірню і коворкінг-центр, де комфортно, затишно і сучасно завдяки не тільки інноваційним методам роботи, а й внутрішньому функціональному дизайну. Саме останнє і відіграє значну роль у багатофункціональному просторі. Головне – відокремлення зон: для індивідуальної і колективної роботи; відпочинку; проведення масових заходів; службових зон тощо.

За допомогою нових підходів до організації бібліотечного інтер'єру змінюються стереотипні уявлення щодо традиційної бібліотеки як у свідомості користувачів, так і у свідомості працівників бібліотек.

Основне завдання – створити простір для навчання, ділових зустрічей і роботи, а також майданчик для публічних заходів. Безумовно, цей майданчик повинен бути комфортним і давати можливість користувачам занурюватися в інтернет-простір, без якого сучасна людина не уявляє собі життя.

Нині є чимало прикладів, коли у створенні коворкінг-центрів беруть участь зарубіжні партнери. Так, у Запорізькій ОУНБ коворкінг-центр «Спільно HUB» для внутрішньо переміщених осіб та мешканців області, ініційований громадською організацією «Запорізька молодіжна організація "Небо без кордонів"», був облаштований завдяки підтримці бібліотеки та компанії *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*, яка діє за дорученням уряду Німеччини.

А коворкінг-центри, що працюють у публічних бібліотеках м. Мелітополя (Запорізька обл.), створені в рамках реалізації програми «Ініціативи інфраструктурної програми для України» (ІПУ), яка впроваджується Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) за дорученням федерального Міністерства економічної співпраці та розвитку (BMZ), а також за сприяння міської влади.

Переваги коворкінг-центрів безперечні. В них можна:

- зустріти однодумців і просто зарядитися оптимізмом;

- організувати майстер-класи або навчальні курси;
- влаштовувати освітні семінари і тренінги;
- проводити консультації із залученням фахівців тієї чи іншої галузі, наприклад, з ведення бізнесу і розроблення бізнес-моделей;
- організувати онлайн-конференції.

Важливим є й те, що в таких центрах є можливість для користувачів самим проводити культурні заходи на кшталт концертів, конкурсів, кінопоказів тощо.

Отже, сучасне призначення публічної бібліотеки – стати «третім місцем» для членів своїх громад.

Статус книгозбірні в соціумі підвищуватиметься за рахунок того, що вона почне визначати інформаційне і культурне наповнення життя території, на якій розташована, певною мірою стане штабом місцевого співтовариства, об'єднуючи різні вікові й соціальні групи людей. Це непросто. Адже бібліотекам необхідно пристосовуватися до умов, що постійно змінюються, пропонувати членам своїх громад ті форми обслуговування і комунікації, які відповідали б їх очікуванням, потребам і запитам.

